

עבודת הקב"סים בעת חירום

תובנות למבצע "שאגת הארי" בעקבות ממצאי מחקר על תקופת מגפת הקורונה

רקע

במסמך זה מוצגות תובנות שנאספו במחקר שבחן את עבודת קציני הביקור הסדיר (להלן: קב"ס, קב"סים) בתקופת מגפת הקורונה¹ ונועד לסייע בעיצוב עבודתם בעיתות חירום לאומי. ממצאי המחקר עובדו בהמשך גם בהקשר של מלחמת חרבות ברזל².

מבצע "שאגת הארי" החל ב-28 בפברואר 2026, והוא מתנהל על רקע מציאות של איום מתמשך, אי-ודאות ושיבוש של שגרת החיים והלימודים. כל אלו עלולים להגביר את הסיכון לנשירה גלויה או סמויה בקרב תלמידים במערכת החינוך ולהעמיק תהליכי נשירה קיימים. גם הפעם, בדומה לתקופת מגפת הקורונה ומלחמת חרבות ברזל, מערכת החינוך נדרשת לשלב בין שמירה על רצף חינוכי באמצעות למידה מרחוק ובין מתן מענה רגשי, חברתי וקהילתי לתלמידים, למשפחות ולצוותים.

במצבים כאלה מתחדדת חשיבותם של הקב"סים. הם פועלים בנקודת המפגש שבין התלמיד, המשפחה, בית הספר, הרשות המקומית והקהילה. תפקידם אינו מתמצה במעקב אחר ביקור סדיר בלבד; בעת חירום הם מסייעים בזיהוי תלמידים שמתנתקים מן הלמידה, ביצירת קשר עם משפחות, בתיווך מענים, בהנחיית צוותי חינוך ובחזוק הרצף הטיפולי והחינוכי. המחקר הראה כי בעת חירום מתרחב מעגל התלמידים הזקוקים להתערבות, והצורך בעבודת הקב"ס נעשה בולט במיוחד.

מתודולוגיה

ראיונות עומק עם 25 קב"סים וסקר למילוי עצמי שעליו השיבו 104 קב"סים.

עיקרי התובנות

בעת חירום מתרחב מעגל התלמידים שמצויים בסיכון לניתוק ולנשירה

מצב חירום לא רק מעמיק קשיים קיימים אלא "מרחיב את השוליים": תלמידים ומשפחות שבשגרה אינם מזוהים כאוכלוסייה בסיכון עלולים להתקשות בהתמודדה בלמידה, בוויסות רגשי ובשמירה על קשר עם מסגרת החינוך. הקב"סים דיווחו כי בעת החירום הם יצרו קשר גם עם תלמידים שלא היו בטיפולם בעבר: 35% במידה רבה ו-31% במידה בינונית.

הקב"ס הוא גורם מפתח לשמירה על רצף חינוכי ורגשי

בעת החירום הקב"סים לא רק עקבו אחר ההשתתפות בלמידה מרחוק או החזרה לבית הספר; הם קיימו קשר אישי עם תלמידים, פעלו להרגעה ולהכלה וזיהו צרכים שדרשו חיבור למענים שונים. 70% מן הקב"סים דיווחו כי בעת זו הם שמרו במידה רבה על קשר עם תלמידים שהיו בטיפולם, ו-55% דיווחו כי קיימו עימם שיחות.

העבודה עם הורים נעשית חיונית במיוחד בעת חירום

כאשר מרכז החיים של התלמיד עובר יותר אל הבית, ההורים נעשים שותפים חשובים ליכולת לשמור על שגרה, נוכחות ומוטיבציה. הקב"סים תיארו עבודה עם הורים שכללה הקשבה, הרגעה, זיהוי צרכים, מתן מידע על שירותים ותיווך לשירותים, שכנוע והסברה. 64% מהם דיווחו כי בעת החירום הם שוחחו במידה רבה עם הורי התלמידים שהיו בטיפולם.

”התקשרתי [להורים] לשאול מה נשמע, האם אני יכולה לעזור במשהו”

¹ המידע במסמך הוא חלק מן המחקר על מיזם "כלילה" שהוזמן ומומן על ידי ג'וינט-אשלים

² עבודת הקב"סים בעת חירום

לצוותי החינוך יש צורך ממשי בליווי, בהכוונה ובשותפות

צוותי בתי הספר עצמם פועלים תחת עומס, חרדה וחוסר ודאות. במצב זה הקב"סים משמשים לא פעם מקור ידע, תיווך וסמכות מקצועית בכל הנוגע לתלמידים בסיכון. הם יוזמים קשר עם בתי הספר, מסייעים במיפוי, שותפים לבניית תוכניות טיפול ומנחים כיצד לפעול עם תלמידים ומשפחות. 67% מן הקב"סים דיווחו כי בעת החירום הם יזמו קשר עם צוותי החינוך במידה רבה.

”אנחנו (הקב"סית והיועצת) היינו חושבות על כל ילד, איך מגיעים, מה עושים, איך בעצם גורמים לילד הזה ללמוד, איך לייצר להם (לתלמידים) מקום של למידה, לייצר מקום כזה שלא ייעלמו מהרדאר”

מצבי חירום חושפים גם מגבלות מערכתיות

הממצאים מצביעים על עומס חריג, צמצום מענים, קושי בתיעוד, אי-בהירות בנוגע לגבולות התפקיד וצורך להתאים הגדרות ישנות למציאות משתנה. ממצאי המחקר אף הדגישו את הקושי להגדיר מהו "ביקור סדיר" כאשר הלמידה נעשית מרחוק או באופן חלקי וכן את הצורך במענים למצבי ניתוק הנובעים מחרדה ומערעור השגרה.

הממצאים מלמדים כי בעיתות חירום הקב"סים הם כוח מקצועי חיוני לשמירה על רצף חינוכי, רגשי וקהילתי עבור תלמידים במצבי סיכון, ונכון לראות בהם לא רק "גורם אכיפה" של ביקור סדיר אלא בעלי תפקיד אסטרטגי במערך החירום החינוכי-רשותי. היכרותם עם תלמידים במצבי סיכון, עם המשפחות ועם המענים בקהילה מאפשרת להם לזהות במהירות מצבי ניתוק, לבנות תמונת מצב מקומית ולחבר בין צורך למענה גם כאשר השגרה מתערערת. בעת חירום תפקיד הקב"ס מתחדד בשלושה היבטים:

חיזוק הקשר בין בית הספר, המשפחה והרשות המקומית

ניהול מקרה ותיווך בין גורמי סיוע

איתור מוקדם של תלמידים שמתנתקים

כיווני פעולה מומלצים

3.

שמירה על קשר אישי ורציף עם תלמידים ומשפחות

הקשר אינו רק לצורך בדיקת נוכחות אלא גם לצורך הכלה, שיח רגשי, הרגעה וזיהוי צרכים

2.

מיפוי משותף עם בתי הספר והרשות

יש לעדכן תמונת מצב רציפה על תלמידים בסיכון, במיוחד במצבים של למידה מרחוק, פינוי, מעבר בין מסגרות או חזרה הדרגתית לשגרה

1.

איתור פרואקטיבי ולא המתנה לפנייה

בעת חירום יש לפעול באופן יזום לאיתור תלמידים שנעדרים ממסגרת החינוך, משתתפים בה חלקית בלבד או מראים סימני ניתוק רגשי וחברתי

6.

הסדרה טובה יותר של גבולות תפקיד וממשקי עבודה

כדי שהקב"סים יוכלו לפעול ביעילות, חשוב להגדיר מראש ממשקים עם שירותי רווחה, שירותים פסיכולוגיים, הנהלות בתי ספר וגורמים ברשות, כך שבעת חירום הם לא יידרשו לאלתר לבדם

5.

הגמשת נהלים והתאמתם למציאות משתנה

נדרש לאפשר לקב"סים מרחב פעולה להתאמת דרכי העבודה למצבי חירום: למידה מרחוק, תלמידים מפונים, קשיי ניידות, חרדה והיעדר מענים שגרתיים

4.

חיזוק שיתופי פעולה עם צוותי החינוך

יש לראות בקב"סים שותפים להנחיה, לחשיבה משותפת ולבניית מענים, ולא רק גורם חיצוני שמקבל פניות